11 abiejų lyčių mirusiųjų kapų datuota monetomis. Jų priklausomumą nustatė Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejaus numizmatikos skyriaus vedėjas Z. Duksa.

Mažutė monetėlė iš kapo Nr. 190 neišliko. XV a. moneta iš kapo Nr. 105 pragręžta, iš jos padarytas papuošalas, jos kaldinimo vieta nenustatyta. Kapuose Nr. 103 ir 213 rasta po 1 kunigaikščio Vytauto monetėlę, kape Nr. 129 — 2 kunigaikščio Aleksandro laikų denarai. Iš dviejų kape Nr. 145 rastųjų karaliaus Žygimanto Augusto Lietuvoje kaldintų monetų viena yra 1547 m. denaras, kita — 1570 m. dvidenaris, kape Nr. 108 rasta 1558 m. denaras ir 1566 m. dvidenaris. Be to, šiame kape rastas 1 karaliaus Stepono Batoro 1579 m. kaldintas dvidenaris. Visos 3 monetos lietuviškos. Kape Nr. 110 rastos 4 skirtingų valdovų monetos. 3 iš jų yra lietuviški pusgrašiai: 1 kaldintas kunigaikščio Aleksandro. 1 karaliaus Žygimanto Senojo (1510 m.) ir 1 karaliaus Žygimanto Augusto (1562 m.). Ketvirtoji moneta yra karaliaus Zigmanto III Vazos 1590 m. Rygoje kaldintas trečiokas. Kapuose Nr. 61, 74 ir 97 rasti karaliaus Zigmanto III Vazos Rygoje kaldinti šilingai. Kapuose Nr. 74 ir 97 jų rasta po 1 (datos neaiškios), o kape Nr. 61 —3 (1 — 1598 m., 1 — 1600 m., 1 — 1607 m.). 2 iš šių monetų rastos prie mirusiojo dubens kaulų, o 1 — prie raktikaulio. Kape Nr. 74 moneta rasta mirusiojo pasmakrėje, o kape Nr. 97 — prie peties. Visuose kituose kapuose monetos rastos piniginėse.

Jakštaičių senkapis ištirtas. Tik jo pakraštyje, esančiame iškyšulio pakilime, gali būti išlikęs vienas kitas kapas.

JAKŠTAIČIŲ (ŠIAULIŲ RAJ.) ŠVEDKAPIS

VYTAUTAS URBANAVIČIUS

Jakštaičių kaime yra net trys senkapiai. Vienas iš jų, vadinamas švedkapiu, yra apie 1,5 km į šiaurę nuo XV—XVII a. senkapio, prie Jakštaičių ir Jonelaičių kaimų ribos, Spalvės dešiniajame krante, upelio slėnyje. Tai maždaug 50×30 m didumo kalvelė, kurios viduryje yra apie 40×25 m dydžio žvyrduobė. Išliko tik kalvelės pakraščiai. Žvyrduobėje mėtosi žmonių kaulai, kai kurie iš jų pažaliavę. Žvyras buvo kasamas ir 1972 bei 1973 m., bet daugiausia žvyrduobė eksploatuota 1970—1971 m.

1972 m. liepos mėn. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto ekspedicinė grupė patikrino žvyrduobės pakraščius. Iškastos 6 perkasos, kurių bendras plotas 110 m^2. Tik perkasoje Nr. 4, iškastoje palei vakarinį žvyrduobės pakraštį, 50 cm gilumoje, aptikti apnykę vaiko griaučiai. Dar 3 kapai rasti perkasoje Nr. 6, kuri iškasta palei pietvakarinį žvyrduobės pakraštį.

Mirusieji palaidoti karstuose keturkampėse duobėse, kurių didumas siekia 200×70 cm, aukštielninki, ištiestomis kojomis.

Rankų padėtis įvairi: k. Nr. 3 jos sudėtos ant dubens, k. Nr. 2 tik dešinioji ranka padėta ant dubens, kairioji ištiesta palei šoną. Kape Nr. 4 rasti tik kojų kaulai, likusi griaučių dalis nukasta, kasant žvyrą, o kape Nr. 1 rankų padėtis neaiški, nes griaučiai blogai išlikę. Laidojimo kryptis taip pat įvairi: kape Nr. 1 mirusysis galva paguldytas 160° kryptimi, kape Nr. 2 — 310°, kape Nr. 3 — 220°, kape Nr. 4 — 120° kryptimi.

Nė viename kape įkapių nerasta. Taigi senkapis rastas sunaikintas.

Kasinėjimams pasibaigus, žvyras iš šios vietos buvo kasamas toliau. Pietvakariniame žvyrduobės pakraštyje, kuris įsijungia į didesnę kalvą, 1973 m. pradžioje, kasant žvyrą, vėl buvo aptikta pavienių kapų. Prie kai kurių griaučių rasta ir daiktų, kuriuos surinko ir perdavė archeologams Jakštaičių kaime gyvenantis moksleivis V. Morkūnas.

Tarp šių daiktų yra kelios geležinės kalvio darbo vinys bei geležiniai karstų sutvirtinimai, geležinė keturkampė diržo sagtis, 13 žalvarinių juostinių žiedų, kurių dauguma yra nežymiai platėjančiomis priekinėmis dalimis. Kai kurių žiedų priekinės plokštumos puoštos duobutėmis arba įkartomis. Trijų žiedų vos platėjančiose priekinėse dalyse yra įrašas IHS. Be to, yra keli geležiniai kriauniniai peiliai su odinių makščių liekanomis. Puošni yra vieno peilio rankena. Iš abiejų pusių žalvarinėmis kniedėmis pritvirtintos medinės kriaunos. 7 kniedės prilaiko apskritos žalvarinės apie 0,3 cm skersmens plokšteles, o arčiausiai kriaunų galo esančios plokštelės yra skirtingos — vienoje peilio pusėje tai iškila apskrita karpytais pakraščiais plokštelė, o kitoje pusėje tą pačią kniedę laiko keturkampė karpytais pakraščiais ir puošta duobutėmis 1,1×1,1 cm didumo plokštelė. Visi peiliai aptrupėję, tikro jų ilgio nustatyti neįmanoma.

Senkapyje rastos vienos odinės piniginės liekanos. Piniginės kampai puošti lenktais žalvariniais apkalais. Piniginė buvusi užsegta geležine D formos 3,2×2,3 cm didumo sagtele. Prie diržo ji buvusi prikabinta geležine grandine, kurios yra išlikę 2 pailgi apie 7 cm ilgio nareliai.

Suardytuose kapuose rastos 7 monetos, kurias ištyrė Lietuvos TSR Istorijos ir etnografijos muziejaus numizmatikos skyriaus vedėjas Z. Duksa.

Ankstyviausios monetos yra XV a. pradžios. Viena jų yra ne vėlesnė, kaip kunigaikščio Vytauto laikų (moneta sutrupėjusi, vienoje pusėje yra Stiebų vartai, o kita neaiški), kita Livonijos ordino artigas, kaldintas Taline tarp 1400—1430 m. 2 monetos priklauso XVI a. Tai lenkiškas kunigaikščio Aleksandro pusgrašis ir lietuviškas karaliaus Žygimanto Augusto 1570 m. kaldintas dvidenaris. Be to, rasti du XVII a. Rygos šilingai (Gustavo Adolfo ir Kristinos), bet išleidimo datos nenustatytos. Trečiasis šilingas kaldintas Lietuvoje karaliaus Zigmanto III Vazos (1623(?) m.).

Taigi monetos chronologiškai apima labai ilgą laikotarpį. Remiantis jomis, senkapį būtų galima datuoti XV a. pradžia — XVII a., tačiau, galimas daiktas, kad XV a. pradžios monetos yra iš vėlesnių kapų.

PAPELKIŲ—VIZDERGIŲ (ŠIAULIŲ RAJ.) PILKAPIO IR SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1973 M.

JUOZAS MARKELEVIČIUS, ROMAS OLIŠAUSKAS

1973 m. balandžio mėn. Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos archeologai, žvalgydami Šiaulių rajono paminklus, aplankė Papelkių—Vizdergių pilkapyną, 1884—1885 m. tyrinėtą T. Daugirdo. XIX a. pabaigoje čia buvo apie 25 pilkapius, o ekspedicijos metu rasta tik 1 pilkapio pusė ir 2 kitų pilkapių vainikų dalys. Paaiškėjo, kad kiti pilkapiai baigti ardyti, rekonstruojant Kuršėnų—Užvenčio plentą. Buldozeriu suardyti ne tik pilkapiai, bet ir pilkapyno teritorijoje buvęs senkapis. Lietuvos TSR Kultūros ministerijos muziejų ir kultūros paminklų apsaugos valdybos pavedimu 1973 m. liepos mėn. tarybos archeologijos grupė tyrė minėto pilkapyno ir senkapio liekanas.

Papelkių—Vizdergių pilkapiai ir senkapis yra apie 12 km į pietus nuo Kuršėnų, į vakarus nuo kelio Kuršėnai—Užventis, apie 200 m į šiaurę nuo Žaiginio upelio, ties Papelkių ir Vizdergių kaimų riba. Kaip aukščiau minėta, T. Daugirdas ištyrė 8 pilkapius, kuriuose rado II—III a. kapus. To laikotarpio palaidojimų buvo tikimasi rasti apardytame pilkapyje. Jo skersmuo 8 m prie pagrindo, sampilo aukštis 0,9 m. Pilkapio vainikas krautas iš stambių — iki 0,6 m skersmens — akmenų, vietomis pereinantis iš vienos eilės į 2—3 eilių vainiką. Pilkapyje rasti tik vieni griaučiai su moteriai būdingomis XIV—XV a. įkapėmis. Ištirtoje pilkapio dalyje ankstyvesnio palaidojimo nerasta. Tuo pilkapyno tyrinėjimai buvo baigti, jį reikia laikyti visiškai sunaikintu.

Senkapis, buvęs į pietus nuo pilkapių, taip pat labai apardytas — paviršius nu...mtas buldozeriu, dauguma kapų sunaikinti. Senkapyje ištirtas 125 m^2 dydžio plotas. Rasta 10 kapų, dalis jų apardyti. Mirusieji laidoti aukštielninki, galvomis į vakarus, tik kape Nr. 2 mirusioji palaidota galva į pietvakarius ir kape Nr. 1 (pilkapyje) — į pietus. Rankos sudėtos dubens srityje, kartais prie šlaunikaulių. Beveik visiems mirusiems įdėtos įkapės: geležiniai peiliai, žalvariniai žiedai, monetos. Vyrų ir moterų tradicinės įkapės yra peiliai, dažniausiai randami ties kairiuoju šlaunikauliu, o kartais net ant krūtinės (kapas Nr. 2). Žalvariniai žiedai po vieną arba po kelis randami ant pirštų, o kartais ir piniginėse, krūtinės srityje. Žalvariniai žiedai sudaro didžiausią radinių dalį. Juos ga-